

УДК 338.2

І.М. Лавренкова, асп.

Національний університет державної податкової служби України, м. Ірпінь

Основні засади та фактори державного регулювання економічної безпеки України

У статті проведено дослідження основних засад державного регулювання економічної безпеки України, обґрунтовано необхідність визначення чіткого інструментарію для регулювання економічної безпеки, визначені найефективніші принципи та пріоритети державної політики, які можуть бути застосовані для подолання хиткого становища економіки країни.

економічна безпека, державне регулювання, державна політика, стратегія економічного розвитку, стратегічне управління

И.М. Лавренкова, асп.

Национальный университет государственной налоговой службы Украины, г. Ирпень

Основные принципы и факторы государственного регулирования экономической безопасности Украины

В статье проведено исследование основных принципов государственного регулирования экономической безопасности Украины, обоснована необходимость определения четкого инструментария для регулирования экономической безопасности, определены наиболее эффективные принципы и приоритеты государственной политики, которые могут быть применены для преодоления шаткого положения экономики государства.

экономическая безопасность, государственное регулирование, государственная политика, стратегия экономического развития, стратегическое управление

Постановка проблеми та її актуальність. У сучасних процесах розвитку світової економічної системи Україна, на жаль, характеризується низьким рівнем економічного розвитку та захищеності національної економіки, тому першочергового вирішення потребує проблема вдосконалення системи державного регулювання економічної безпеки держави. Економічна відсталість від світових країн, низький рівень якості товарів та послуг, низька динаміка росту попиту на продукцію національної економіки, відсутність обґрунтованої стратегії економічного розвитку – ось головні фактори, які зумовлюють необхідність акцентування уваги на покращенні та вдосконаленні дієвості системи впливу державних важелів на забезпечення економічної безпеки України та виведення її з кризи. Виходячи з вищезазначеного, розробка та дотримання основних засад контролю за економічною безпекою є особливо актуальними на сучасному етапі, оскільки за допомогою визначення основних засад державного контролю можна забезпечити ефективність впливу держави на економічну безпеку, визначити шляхи покращення формування її цілісної структури та сприяти ефективності впливу державних важелів на забезпечення стійкого економічного зростання та формування системи моніторингу, що дасть повною мірою здійснити оцінку загроз економічній безпеці. На сучасному етапі необхідно зосередитись на державних заходах мінімізації впливу негативних (як зовнішніх, так і внутрішніх) чинників на економіку країни, що дасть змогу стабілізувати нестійке економічне становище та підвищити рівень інвестицій в інноваційні продукти країни.

З урахуванням сучасної геополітичної ситуації в Україні діяльність усіх державних органів повинна бути зосереджена на прогнозуванні, своєчасному виявленні, попередженні і нейтралізації зовнішніх і внутрішніх загроз національній безпеці, захисті суверенітету і територіальної цілісності України, безпеки її прикордонного простору, піднесенні економіки країни, забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина, викоріненні злочинності, вдосконаленні системи державної влади, зміцненні законності і правопорядку та збереженні соціально-політичної стабільності суспільства, зміцненні позицій України у світі, підтриманні на належному рівні її оборонного потенціалу і обороноздатності, радикальному поліпшенні екологічної ситуації [3].

Таким чином, вищезазначене зумовлює визначення чітких напрямів реалізації державної політики щодо зміцнення економічної системи України та дотримання їх задля уникнення зовнішніх та внутрішніх загроз її цілісності та стійкості. Адже, на даний момент існують безліч явних та прихованих перешкод підвищення ефективності державного контролю за економічною безпекою, що зумовлені рядом проблем. Основною небезпекою можна вважати недосконалість нормативно-правово забезпечення, неузгодженість дій між керівними ланками державного управління економіко-політичною ситуацією, низький рівень інвестиційної привабливості інноваційних економічних проектів національного господарства, невідповідністю структури функціонуючих інститутів суспільства новим умовам суспільного життя.

Тому, наразі, особливої актуальності набуває питання визначення основних засад державного регулювання економічної безпеки України, які є фундаментом для подальшого покращення та стабілізації економічної системи в цілому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державного регулювання економічної безпеки держави та визначення основних його засад висвітлювали у своїх працях такі вітчизняні та зарубіжні учені, як О. Барановський, І. Білько, І. Богданов, О.Власюк, В. Геєць, С. Глазьев, А. Городецький, Б. Губський, О. Ляшенко, Г. Козаченко Т. Ковальчук, В. Мунтіян, В. Пономарьов, В. Шлемко, Д. Фішер та інші.

Проте, з огляду на необхідність подальшого вдосконалення системи державного регулювання економіки у зв'язку з виникненням нових загроз економічній стійкості держави, визначення основних засад та факторів державного регулювання економічної безпеки України потребує подальшого дослідження

Постановка завдання. Метою статті є дослідження основних засад та факторів державного регулювання економічної безпеки України та надання рекомендацій щодо напрямів його удосконалення.

Виклад основного матеріалу. На сучасному етапі розвитку світових економічних відносин проблема регулювання економічної безпеки постала дуже гостро. Це одне з тих питань, вірна відповідь на яке може гарантувати реалізацію ефективного економічного зростання суспільства, його конкурентоспроможність та вихід на новий рівень у світовому господарстві. Раціональне і стратегічне управління зі сторони держави може гарантувати вирішення вищезазначеної проблеми. Визначення основних пріоритетних напрямів державного впливу на регулювання міцності економічної безпеки веде до стабільності та стійкості національної економіки держави.

Дослідження проблем економічної безпеки необхідне для пізнання особливостей соціально-економічного розвитку країни в період системної трансформації та розгортання у світі процесів глобалізації, в умовах послаблення позицій України в політичній, економічній і військовій сферах та прагнення промислово розвинених країн і великих міжнародних корпорацій використати існуючу ситуацію у своїх економічних та політичних цілях [1, с.11-12].

Одним з основних напрямів покращення стану економічної безпеки є акцентуація уваги на забезпеченні стійкого становища підприємницького сектору, основним фактором впливу на який є нормативно-правове регулювання. Варто звернути увагу на те, що існує кілька напрямів забезпечення за допомогою нормативно-правових актів легітимності управління державними органами підприємницького сектору економіки.

Основні напрями державного регулювання економічної безпеки підприємницького сектору зображені на рис. 1.

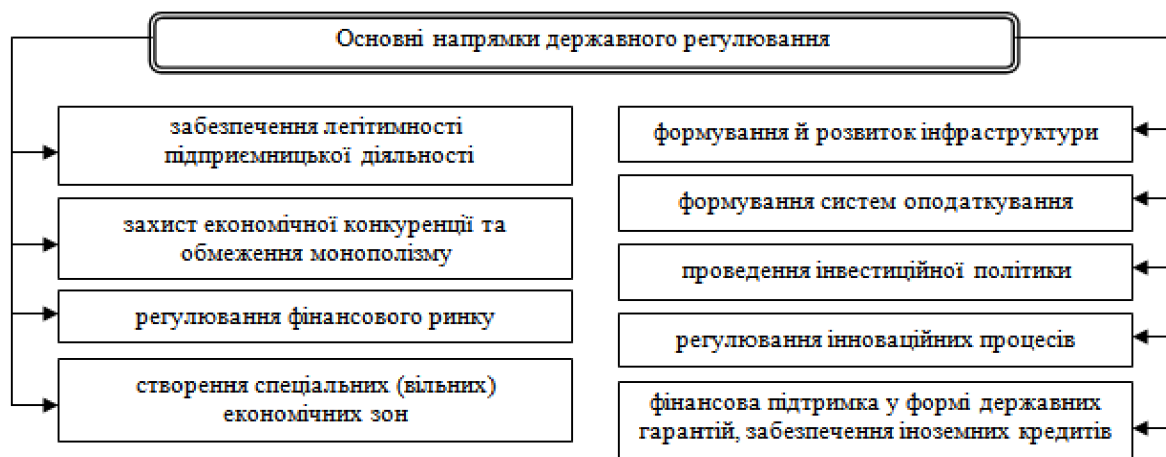

Рисунок 1 – Напрями державного регулювання економічної безпеки

Джерело: [5, с. 76]

Для подальшого аналізу та дослідження основних засад державного регулювання економічної безпеки країни варто спочатку виокремити основні фактори, що спричиняють необхідність впливу держави на гарантування економічної безпеки.

По-перше, це невідповідність показників економічної безпеки України світовим стандартам. Подальше розшарування економічної системи України за різними рівнями економічної активності та цілісності її складових частин стає перешкодою на шляху до підвищення її економічного потенціалу на світовому ринку та зміцнення її єдиного господарського простору, зміцнення економічних зв'язків з найбільш розвинутими країнами.

По-друге, це хитке становище економічної системи України. За останні роки економіко-політична ситуація зумовила зниження показників економічного розвитку держави. 2013-2014 рр. стали критичними для цілісності єдиного економічного простору України, а тому існує реальна загроза незалежності національної економіки та її деградація на рівні окремих регіонів.

По-третє, на даний момент існує проблема втрати цілісності економічної системи України як окремої одиниці, та її поділ на незалежні структурні ланки, які прагнуть бути економічно рівними і незалежними одна від одної. Даний фактор може завдати удару економічній безпеці держави та негативно позначитись на загальних показниках дієвості національної економіки. Дестабілізація на внутрішньому ринку може спричинити реальну загрозу всій економічній системі. Так, наприклад, зниження основних економічних показників в окремих регіонах держави порівняно з іншими за січень-травень 2014 року говорить про хитке становище загального економічного простору та в подальшому можливість загрози економічній безпеці. Найбільш нестійкою ситуацією у розрізі експорту-імпорту товарів характеризуються Київ, Київська, Волинська, Закарпатська, Одеська області, що підтверджує негативний вплив

політичної ситуації на економічні показники регіонів та спричинює можливість загрози економічній безпеці України. Основні показники експорту-імпорту товарів за регіонами України за січень-травень 2014 року наведені у табл. 1.

Таблиця 1 – Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України

	Експорт			Імпорт			Сальдо
	тис.дол. США	у % до січня-травня 2013р.	у % до загального обсягу	тис.дол. США	у % до січня-травня 2013р.	у % до загального обсягу	
Україна	24197713,3	94,9	100,0	23673155,51	82,0	100,0	524557,8
у тому числі							
Вінницька	275270,2	100,7	1,1	158171,6	78,2	0,7	117098,6
Волинська	260071,2	110,8	1,1	281988,5	59,7	1,2	-21917,3
Дніпропетровська	3758850,5	85,9	15,5	1754462,9	81,5	7,4	2004387,6
Донецька	4404957,0	83,0	18,2	1076922,8	66,3	4,5	3328034,2
Житомирська	275980,5	116,9	1,1	114464,1	73,5	0,5	161516,4
Закарпатська	575113,9	106,4	2,4	704662,0	85,2	3,0	-129548,1
Запорізька	1616691,8	112,5	6,7	601821,9	78,8	2,5	1014869,9
Івано-Франківська	183362,7	104,5	0,8	189902,2	94,3	0,8	-6539,5
Київська	777910,3	98,4	3,2	1642670,8	91,0	6,9	-864760,5
Кіровоградська	387832,5	105,7	1,6	79195,1	76,6	0,3	308637,4
Луганська	1277247,1	81,8	5,3	562067,4	71,5	2,4	715179,7
Львівська	570877,0	110,2	2,4	980194,2	101,1	4,1	-409317,2
Миколаївська	717187,2	104,5	3,0	253965,3	55,2	1,1	463221,9
Одеська	787696,3	133,5	3,3	974625,0	72,6	4,1	-186928,7
Полтавська	972069,5	85,0	4,0	431477,1	98,4	1,8	540592,4
Рівненська	204910,4	111,7	0,8	89537,6	70,9	0,4	115372,8
Сумська	299545,1	90,0	1,2	199143,7	71,5	0,8	100401,4
Тернопільська	125551,7	89,9	0,5	130448,5	110,7	0,6	-4896,8
Харківська	833622,6	105,8	3,4	763260,1	90,1	3,2	70362,5
Херсонська	150176,0	115,0	0,6	83264,1	83,4	0,4	66911,9
Хмельницька	174960,3	83,3	0,7	135307,1	79,3	0,6	39653,2
Черкаська	266157,7	78,7	1,1	170962,5	73,5	0,7	95195,2
Чернівецька	47246,8	89,9	0,2	44207,6	71,1	0,2	3039,2
Чернігівська	285145,8	127,8	1,2	211377,8	94,2	0,9	73768,0
Київ	4877414,3	101,8	20,2	8377380,4	83,0	35,4	-3499966,1

Джерело: [6]

По-четверте, хитке становище основних показників зовнішньоекономічної діяльності, що може призвести на збільшення впливу національних економік інших держав на економічну систему України. А це, в свою чергу, реальна загроза її безпеці. Так, наприклад, згідно офіційних даних, обсяг експорту товарів та послуг України за січень-березень 2014 р. становив 16 849,1 млн. дол. США, імпорту – 15 542,5 млн. дол. (для уникнення подвійного обліку із загальних обсягів товарів та послуг вилучено вартість послуг з переробки давальницької сировини, які за січень-березень 2014 р. становили в експорті 364,9 млн. дол. США (за січень-березень 2013 р. – 392,7 млн. дол.), в імпорті – 3,3 млн. дол. (за січень-березень 2013 р. – 3,7 млн. дол.). Порівняно з січнем-березнем 2013 р. експорт становив 92,6%, а імпорт – 80,2%. [4].

Обсяги експорту та імпорту товарів України за січень-березень 2014 р. становили відповідно 14 190,2 млн. та 14 240,7 млн. дол. США. Експорт скоротився на 6,9%, імпорт – на 20,5%. порівняно з відповідними періодами 2013р. Від'ємне сальдо зменшилось і становило 50,5 млн. дол. (у січні-березні 2013 р. від'ємне сальдо – 2682,1 млн. дол.) [4].

Обсяг внесених з початку інвестування в економіку України прямих іноземних інвестицій (акціонерного капіталу) на 1 квітня 2014 р. становив 52,2 млрд. дол. США, що на 10,6% менше обсягів інвестицій на початок 2014 р., та в розрахунку на одну особу населення становить 1151,6 дол. [4].

По-п'яте, останнім часом у податковому регулюванні України збільшилась кількість «підприємств-мінімізаторів», що працюють на системі ухилення від сплати податків та надання фіктивного кредиту «підприємствам-вигодонабувачам» для здійснення фіктивних операцій. Дана ситуація свідчить про збільшення відсотку «тіньового» сектору економіки та зменшення надходжень до бюджету.

Отже, виявивши та проаналізувавши основні фактори, що спричиняють необхідність впливу держави на гарантування економічної безпеки, можна чітко виокремити основні засади державного регулювання економічної безпеки країни.

Так, згідно Закону України «Про основи національної безпеки України», на сучасному етапі основними реальними та потенційними загрозами національній безпеці України та стабільності в суспільстві є:

- ослаблення системи державного регулювання і контролю у сфері економіки, нестабільність у правовому регулюванні відносин у сфері економіки, в тому числі фінансової (фіскальної) політики держави, відсутність ефективної програми запобігання фінансовим кризам;

- зростання кредитних ризиків, критичний стан основних виробничих фондів у провідних галузях промисловості, агропромислового комплексу, системах життєзабезпечення, загострення проблеми підтримання в належному технічному стані ядерних об'єктів на території України;

- недостатні темпи відтворювальних процесів та подолання структурної деформації в економіці, критична залежність національної економіки від кон'юнктури зовнішніх ринків, низькі темпи розширення внутрішнього ринку, нераціональна структура експорту з переважно сировинним характером та низькою питомою вагою продукції з високою часткою доданої вартості;

- велика боргова залежність держави, критичні обсяги державних зовнішнього і внутрішнього боргів, небезпечне для економічної незалежності України зростання частки іноземного капіталу у стратегічних галузях економіки;

- неефективність антимонопольної політики та механізмів державного регулювання природних монополій, що ускладнює створення конкурентного середовища в економіці, "тінізація" національної економіки, переважання в діяльності

управлінських структур особистих, корпоративних, регіональних інтересів над загальнонаціональними [3].

Стратегія державного регулювання економічної безпеки України повинна включати основні засади формування та підтримки функціонування системи регулювання економічної безпеки України.

Отже, з огляду на вищезазначене, основними напрямками удосконалення державного регулювання економічної безпеки є:

- проведення ефективної антикризової економічної політики як цілісної економічної системи держави так і у розрізі її регіональних складових, підтримка конкурентоспроможності економічної системи України, забезпечення стабільності макроекономічних показників та втримання темпів інфляції, державний нагляд за розвитком внутрішнього ринку та вдосконалення якості виробництва товарів та послуг як для внутрішніх потреб так і для експорту, врегулювання темпів інфляції та контроль за ціновою політикою держави та її регіонів;

- підтримка банківської системи, ефективний контроль бюджетної політики та зміцнення діяльності небанківських установ, забезпечення захисту національної валюти, забезпечення ефективного державного управління об'єктами державної та приватної власності;

- удосконалення нормативно-правового регулювання економічних процесів в Україні, стимулювання з боку органів державного нагляду економічно активних підприємств, розбудова промислової інфраструктури та розробка чітких планів та стратегій виходу з внутрішньодержавної кризи, прискорення прогресивних змін в економіці, створення привабливого інвестиційного клімату для інноваційних проектів національного господарства, підвищення конкурентоспроможності національної економіки;

- посилення участі України у міжнародному поділі праці, розвиток експортного потенціалу високотехнологічної продукції, поглиблення інтеграції у європейську і світову економічну систему та активізація участі в міжнародних економічних і фінансових організаціях [2];

- захист внутрішнього ринку від недоброякісного імпорту продукції, яка може завдавати шкоди національним виробникам, здоров'ю людей та навколишньому природному середовищу [2].

Втілення в життя і дотримання цих засад зможе забезпечити ефективність державного регулювання економічної безпеки України, підвищити рівень потужності національного господарства та зміцнити стійкість економічної безпеки.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Захищеність життєво важливих інтересів держави є пріоритетним напрямом при дослідженні питання економічної безпеки України. Державне регулювання необхідне для створення та гарантування безпечного простору для економічної діяльності країни, покращення умов для діяльності її секторів та господарств. Державне управління економічною безпекою покликане чітко врегульовувати всі проблемні питання, щоб унеможливити негативний вплив зовнішніх та внутрішніх факторів на економічну систему України.

Засади державного регулювання економічної безпеки України повинні бути обґрунтовані на нормативно-правовому рівні, і включати в себе основні стратегічні напрями для посилення ефективності державного управління, унеможливлення завдання загроз економічній безпеці та окреслення стратегічних напрямів на подальший економічний розвиток держави.

Отже, пріоритетними принципами державного контролю перш за все повинні стати збалансування економічної ситуації в регіонах, збільшення державного нагляду

за податковою та бюджетними сферами, покращення інвестиційного клімату в державі, проведення заходів щодо забезпечення цілісності економічної системи України загалом.

Напрямами удосконалення державного регулювання економічної безпеки України можна вважати:

– удосконалення системи оподаткування та відпрацювання ризикових підприємств, збільшення державного нагляду та контролю за «тіньовим» сектором економіки;

– створення ефективних заходів впливу для зменшення кількості «підприємств-мініматорів», що працюють на системі ухилення від сплати податків для здійснення фіктивних операцій;

– створення чіткого інструментарію забезпечення економічної стабільності та підвищення впливу показників національної економіки на світовій економічній арені, прискорення прогресивних змін в економіці, досягнення високого рівня енергетичної безпеки, диверсифікація джерел постачання енергоносіїв, збільшення обсягу їх власного видобутку, підвищення ефективності використання енергоносіїв, впровадження енерго- та ресурсозберігаючих технологій;

– створення системи стимулів та мотивацій для покращення ефективності їх діяльності.

Список літератури

1. Власюк О.С. Теорія і практика економічної безпеки в системі науки про економіку / О.С. Власюк; Нац. ін-т пробл. міжнар. безпеки при Раді нац. безпеки і оборони України. – К., 2008. – 48 с.
2. Закон України «Про засади внутрішньої і зовнішньої політики»: за станом на 19 квітня 2014р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2010. – N 40. – ст.527
3. Закон України «Про основи національної безпеки України»: за станом на 19 квітня 2014р. // Відомості Верховної Ради України (ВВР) – 2003. – N 39. – ст.351
4. Економіка України за січень-квітень 2014 року [Електронний ресурс]: за даними газети центральних органів виконавчої влади України «Урядовий Кур'єр» – 2014. – №98 (5227). – Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/ekonomika-ukrayini-za-sichenkviten-2014-roku/>
5. Козаченко Г.В. Економічна безпека підприємства: сутність та механізм забезпечення: Монографія / Г. В. Козаченко, В.П. Пономарьов, О.М. Ляшенко. – К.: Лібра, 2003. – 280 с.
6. Обсяги експорту-імпорту товарів за регіонами України за січень-травень 2014 року [Електронний ресурс]: за даними Державного комітету статистики України» – 2014. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>

Irina Lavrenkova

National University of State Tax Service of Ukraine, Irpin, Ukraine

Basic Principles and Factors of State Regulation of Economic Security of Ukraine

The research of the basic principles of state regulation of economic security in Ukraine was conducted in this paper. The necessity of definitions of an accurate tool for ensure of the economic security was founded. The most effective principles and priorities of the state policy that can be used to overcome the precarious position of the state economy were formulated in our research.

Protection of vital interests of the state is a priority issue in the study of economic security of Ukraine. The state regulation is necessary for create and provide a secure space for economic activities of the country. State Department of Economic Security clearly intended to settle all problems to avoid the negative impact of external and internal factors on the economic system of Ukraine.

The most important principles of state control must balance the economic situation in the regions. They include the following: the increasing of state oversight of tax and fiscal areas, improving the investment climate in the country, introducing measures to ensure the integrity of the economic system of Ukraine.

economic security, government regulation, control, efficiency, state policy, principles

Одержано 02.10.14